

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова  
Факультет міжнародних відносин, політології та соціології  
*Кафедра міжнародних відносин*

# МІГРАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС У СЕРЕДЗЕМНОМОР'І

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ  
до вивчення навчальної дисципліни для здобувачів  
другого (магістерського) рівня вищої освіти  
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,  
суспільні комунікації та регіональні студії»

Одеса  
«Астропринт»  
2023

УДК 32:314.15(4-15+6-11)"1945/2023"(076.6)  
М576

Укладачі:

**Ю. І. Майстренко**, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

**Г. В. Грабіна**, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рецензенти:

**С. В. Коч**, доктор політичних наук, професор, зав. кафедри політології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

**І. М. Милосердна**, кандидат політичних наук, доцент кафедри політології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рекомендовано до друку вченою радою факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (*протокол № 1 від 30 серпня 2023 року*)

## ЗМІСТ

|                                                                                 |    |
|---------------------------------------------------------------------------------|----|
| Передмова.....                                                                  | 4  |
| Тематика змістових модулів.....                                                 | 6  |
| Тематика практичних занять та завдання.....                                     | 30 |
| Самостійна робота студентів.....                                                | 31 |
| Питання для підсумкового контролю.....                                          | 33 |
| Технічні вимоги та методичні вказівки з виконання індивідуального завдання..... | 35 |
| Розподіл балів.....                                                             | 36 |
| Рекомендована література.....                                                   | 37 |

М576 **Міграційний процес в Середземномор'ї: методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни для здобувачів другого (магістер.) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» / уклад.: Ю. І. Майстренко, Г. В. Грабіна. — Одеса : Астропринт, 2023. — 40 с.**

Методичні вказівки розраховані на поглиблене вивчення тем вибіркової навчальної дисципліни «Міграційний процес у Середземномор'ї» та були розроблені відповідно до робочої програми та силабусу для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

УДК 32:314.15(4-15+6-11)"1945/2023"(076.6)

© Майстренко Ю. І.,  
Грабіна А. В., укладання, 2023

## ПЕРЕДМОВА

Методичні вказівки для вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Міграційний процес в Середземномор'ї» призначені для допомоги здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії.

**Мета** навчальної дисципліни «Міграційний процес у Середземномор'ї» полягає в ознайомленні здобувачів вищої освіти з особливостями міграційного процесу в Середземномор'ї.

**Завдання** навчальної дисципліни «Міграційний процес у Середземномор'ї» полягають у вивченні студентами: теоретичних підходів до аналізу міграційного процесу у Середземномор'ї; основ міграційної політики ЄС; основних проблем, пов'язаних з міграцією у Середземномор'ї. Програма навчальної дисципліни «Міграційний процес в Середземномор'ї» складається з двох змістовних модулів: **змістовий модуль I.** Теоретичні засади дослідження міграційного процесу у Середземномор'ї; **змістовий модуль II.** Міграційна політика країн Середземномор'я: практичний аспект. В ході опанування навчальної дисципліни здобувач вищої освіти має сформулювати елементи наступних компетентностей:

1. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК2).
2. Здатність аргументувати вибір шляхів вирішення завдань професійного характеру у сфері міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій, критично оцінювати отримані результати та обґрунтовувати прийняті рішення (СК3).
3. Здатність використовувати для дослідження міжнародних відносин, суспільних комунікацій та для регіональних студій теоретичні та методологічні підходи політології, економічної та правової науки, міждисциплінарних досліджень (СК6).

4. Здатність виявляти та аналізувати особливості розвитку країн та регіонів, сучасних глобальних, регіональних та локальних процесів, та місця в них України (СК9).

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

- застосовувати сучасні наукові підходи, методології та методики для дослідження проблем міжнародних відносин та зовнішньої політики (РН3).
- оцінювати та аналізувати міжнародні та зовнішньополітичні проблеми та ситуації, пропонувати підходи до вирішення таких проблем (РН7).
- брати участь у професійній дискусії у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики, суспільних комунікацій та регіональних студій, поважати опонентів і їхню точку зору, доносити до фахівців та широкого загалу інформацію, ідеї, проблеми, рішення та власний досвід з фахових проблем (РН13).

Освітньо-професійна програма за спеціальністю 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії передбачає для вивчення дисципліни 20 годин лекцій, 10 годин практичних занять та 60 годин самостійної роботи, що загалом становить 3 кредити ЄКТС.

## ТЕМАТИКА ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ

### ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Теоретичні засади дослідження міграційного процесу у Середземномор'ї.

#### Тема 1. Теоретичні підходи до проблем міграції

*Підходи до визначення терміну «Середземномор'я». Визначення терміну «міграція», сучасні підходи. Періодизація процесу становлення міжнародної міграції. Характеристика періоду меркантилізму: хронологічні рамки та його особливості. Індустріальний період: хронологічні рамки та його особливості в Середземномор'ї. Постіндустріальний період: хронологічні рамки та його особливості в регіоні. Підходи представників різних шкіл теорії міжнародних відносин до аналізу проблем міжнародної міграції.*

**Регіон Середземномор'я** включає європейські країни (Іспанія, Франція, Італія, Мальта, Монако, Словенія, Хорватія, Боснія та Герцеговина, Чорногорія, Албанія, Греція), близькосхідні (Туреччина, Кипр, Сирія, Ліван, Ізраїль та Палестина); північноафриканські (Марокко, Алжир, Туніс, Лівія, Єгипет).

Існує велика кількість визначень терміну «міграція», які враховують її різні аспекти та причини. **Міграція** — це переміщення осіб, які добровільно або вимушено залишають своє постійне місце проживання внаслідок політичних, економічних, соціальних чи інших причин і здійснюють зовнішнє переміщення до іншої країни або внутрішнє переміщення в межах своєї країни з метою забезпечення власної безпеки, задоволення, збереження захисту матеріальних, культурних чи особистих потреб.

Можна виділи три періоди розвитку міграції: період меркантилізму, індустріальний та постіндустріальний. Період меркантилізму охоплює період приблизно з 1500-х р. до 1800-х р. й характеризується переміщенням людей з Європи до Америки, Африки, Азії та Океанії. Індустріальний етап охоплює період з початку 19 століття до 1920-х рр. Постіндустріальний період розпочався в 1960-ті роки, міграція трансформується в глобальний феномен. Наведена періодизація не є єдиною, існують й інші варіанти.

Вчені-теоретики міжнародних відносин відносно недавно почали займатись дослідженням місця та ролі процесу міжнародної міграції в

сучасних міжнародних відносинах. Проблема міграції отримала розвиток в роботах неореалістів лише на початку 1990-х років, оскільки вже була досить відчутним фактором в міжнародних відносинах. М.Вайнер, одним із перших, пов'язав міжнародну міграцію з проблемами безпеки.

Ліберальний напрямок в теорії міжнародних відносин відзначається досить оптимістичним поглядом на міжнародні процеси, у тому числі, й на міграцію. Регулювання міграційних процесів є більш вдалим на наднаціональному або регіональному рівні, ніж на національному. Міжнародні організації мають значний потенціал в урегулюванні проблем міграції.

#### Література

1. Ровенчак О., Яворський М. Міжнародна міграція як виклик безпеці: особистісний, національний та глобальний виміри. *Політичний менеджмент*. 2013. №1-2. С.212-226.
2. Natter K. Rethinking immigration policy theory beyond “Western liberal democracies”. *Comparative Migration Studies*. 2018. <https://link.springer.com/article/10.1186/s40878-018-0071-9> (дата звернення: 07.05.2022).
3. Pakulski J., Markowski S. Globalisation, immigration and multiculturalism - the European and Australian experiences. *Journal of Sociology*. 2014. Vol. 50 (1). P. 3-9.
4. Song S. Political Theories of Migration. *Annual Review of Political Science*. 2018. Vol. 21. P. 385-402.
5. Hensen R. Globalization, Embedded Realism, and Path Dependence The Other Immigrants to Europe. *Comparative Politics Studies*. April 2002. P.259-283.
6. Freiman Ch., Hidalgo J. Liberalism or Immigration Restrictions, But Not Both. *Journal of Ethics and Social Philosophy*. 2016. Vol. 10. No.2. P. 1-22.

7. Cisneros J.D. Multilingualism, Multiculturalism, and Migration: A Critical Assessment. American Literary History. 2009. No. 7. P. 1-11.  
<https://academic.oup.com/alh/article-abstract/31/3/519/5532595>
8. Portes A., Haan M. Rethinking Migration: New Theoretical and Empirical Perspectives. Populations. Canadian Studies in Population. 2007. Vol. 37.1-2. P. 273-275.
9. Zogata-Kusz A. Theoretical Perspectives on Immigration Policy and Politics. Journal of Contemporary European Studies. 2012. 20 p.

## **Тема 2. Правові та нормативні основи регулювання процесу міграції**

*Основні міжнародні документи, які регулюють процес міжнародної міграції. Загальна декларація прав людини 1948 року, її основні принципи. Конвенція, яка гарантує права дитини, 1989 року. Конвенція проти тортур та іншого нелюдського ставлення 1984 року. Європейська конвенція прав людини та основних свобод. Конвенція ООН по проблемі біженців 1951 року, яка гарантує базові права. Основні заходи із захисту прав біженців. Міжнародні документи, що гарантують захист прав мігрантів-працівників. Заходи із запобігання торгівлі людьми; міжнародно-правова база.*

Правові та нормативні основи регулювання процесу міжнародної міграції почали формуватись після Другої світової війни. Основними документами які регламентують міжнародну міграцію можна вважати наступні: Загальна декларація прав людини, Конвенція, яка гарантує права дитини, Європейська конвенція прав людини та основних свобод, Конвенція ООН про статус біженців (1951), Конвенція ООН про заборону всіх форм расової дискримінації (1965 р.), Конвенція проти тортур та іншого нелюдського ставлення (1984 р.)

Загальна декларація прав людини (1948 р.) дає можливість кожній людині на вільне переміщення та вибір місця проживання, як в межах власної країни, так і за кордоном, залишити свою країну та повернутись знову (стаття 13); шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися ним (стаття 14). Конвенція ООН про статус біженців є основоположним документом в урегулюванні проблеми біженців. Він передбачає базові стандарти поведінки з біженцями. Найважливішим серед них є принцип невидворення, суть якого полягає в забороні видворення або примусового повернення іноземця до його власної країни, де існує загроза його життю чи свободі. Відповідно до Конвенції про статус біженців гарантується свобода релігії, право давати дітям релігійну освіту, право звертатися до суду, отримати початкову освіту, державну допомогу тощо. Організація Африканської Єдності прийняла Конвенцію про конкретні аспекти проблем біженців в Африці. Конвенція Організації Африканської Єдності розширила

визначення та встановила інші важливі положення щодо захисту біженців. На додаток, до захисту того, хто тікає від переслідувань, цей регіональний договір захищає осіб, які «внаслідок зовнішньої агресії, окупації, іноземного панування або подій, що серйозно порушують громадський порядок у будь-якій частині чи у всій країні походження чи національності, змушені залишити своє місце постійного проживання, щоб шукати притулку в іншому місці за межами власної країни походження чи громадянства».

На міжнародному рівні також вживаються заходи для боротьби з торгівлею людьми. Торгівля людьми – це вербування, перевезення, передача, переховування або отримання людей шляхом погрози силою або застосування сили чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або вразливим становищем або надання чи отримання платежів чи вигод для отримання згоди особи, яка контролює іншу особу, з метою експлуатації». У зв'язку з цим було прийнято ряд міжнародних документів: Протокол про запобігання, припинення та покарання за торгівлю людьми, особливо жінками та дітьми, Протокол проти незаконного ввезення мігрантів сушею, морем і повітрям, Протокол про торгівлю людьми.

### Література

1. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2016/12/cedaw-for-youth#:~:text=The%20Convention%20on%20the%20Elimination,women's%20and%20girls%20equal%20rights.>
2. Convention on the Rights of the Child. <https://www.coe.int/en/web/compass/convention-on-the-rights-of-the-child#:~:text=The%20Convention%20on%20the%20Rights,children%20into%20one%20single%20document.>

3. Convention Relating to the Status of Refugees. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-relating-status-refugees>
4. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/about-the-convention>
5. European Convention on Human Rights. [https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention\\_eng](https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_eng)
6. European Social Charter (Revised). <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=163>
7. Giuliani J.D. The Challenge of illegal Immigration in the Mediterranean. *European issues*. 2015. No. 352. 5 p.
8. International covenant on civil and political rights. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>
9. Martin S. The legal and normative framework of international migration. Institute for the Study of International Migration, 2005. 42 p.
10. OAU convention governing the specific aspects of refugee problems in Africa. <https://www.unhcr.org/media/oau-convention-governing-specific-aspects-refugee-problems-africa-adopted-assembly-heads>
11. The Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading>
12. The international convention on the elimination of all forms of racial discrimination. *United Nations Audiovisual Library of International Law*
13. Universal Declaration of Human Rights. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

### **Тема 3. Сучасна міграція в Середземномор'ї: типи та причини. Європейський напрямок**

*Особливості ідентифікації країн походження та призначення, донорів та реципієнтів; виділення транзитних країн. Типи міграції: внутрішня та зовнішня; за власним бажанням та вимушені; легальна, нелегальна та напівлегальна; постійна та тимчасова. Основні причини сучасної міграції в регіоні: соціальна нестабільність, демографічний дисбаланс, міжетнічна напруженість, війни. Глобалізація як причина збільшення міграційних потоків.*

На разі дуже ускладнився поділ держав на країни походження та призначення, межі цих понять поступово зникають. Сучасна міграція характеризується явищем, відомим як «міграційний перехід», тобто перетворення країн-постачальників мігрантів у країни-реципієнти, наприклад, Ірландія, Італія, Іспанія. Ознаки міграційного переходу зараз спостерігаються у Східній Європі, наприклад у Польщі. Країна, яка внаслідок тривалої еміграції, має одну з найбільших зарубіжних діаспор, нині є країною призначення для сотень тисяч іноземних працівників, насамперед з України.

Причини посилення міжнародних міграційних рухів, а також зміни їх сутнісних характеристик є насамперед результатом глобалізаційних процесів. Важливе значення для динаміки та обсягів міграції населення мали усунення перешкод для вільної торгівлі, зростання політичної, економічної та соціальної взаємозалежності між державами, що виявляється у формуванні транснаціонального бізнесу та міжнародного ринку праці, інтернаціоналізація науки, освіти, інформації, безпрецедентний розвиток комунікацій. В умовах глобалізації міжнародна міграція виступає і як причина, і як результат глобальних змін.

Суттєвим фактором інтенсифікації міграції є демографічний дисбаланс. Скорочення населення на «глобальній Півночі» супроводжується його старінням. Тому попит на іноземних працівників у розвинутих країнах зростає, а наявність величезної кількості молодих людей у країнах, що розвиваються, забезпечує їхні потреби. Незважаючи на більш швидкий

розвиток, ніж на «глобальній Півночі», створення нових робочих місць у країнах, що розвиваються, не встигає за темпами поповнення працездатного населення: на кожні 10 осіб, які досягають працездатного віку, створюється лише 7 нових робочих місць.

Політичні фактори є також важливими. Політизації сприяли відкритість переважної більшості держав, зростання вимог щодо забезпечення прав людини, у тому числі права на свободу пересування, діяльність правозахисних та інших міжнародних організацій. Відбулися масштабні геополітичні трансформації кінця 20 століття, наприклад, розпад СРСР, соціально-політичні реформи в країнах колишнього радянського блоку, «відкриття» Китаю зовнішньому світу. Ці події створили можливості для міжнародних переміщень мільйонів людей, які раніше штучно утримувалися режимами в межах національних кордонів.

Міграція може бути внутрішньою та міжнародною. Внутрішня міграція - це переміщення з однієї області (провінції, округу, муніципалітету) в іншу, але в межах однієї держави. Міжнародна міграція — це територіальне переміщення людей між державами.

Міграція поділяється на дві категорії: добровільна міграція та вимушена міграція. Добровільна міграція ґрунтується на ініціативі та вільному волевиявленні людини і залежить від комбінації економічних, політичних і соціальних факторів. Вимушену міграцію спричинюють негативні чинники в країні перебування: низька якість життя, відсутність робочих місць, надмірне забруднення навколишнього середовища, голод, посуха, стихійні лиха, війни або конфлікти.

За правовим статусом міграція поділяється на легальну, нелегальну та напівлегальну. Легальна міграція - це перетин міжнародних кордонів на законних підставах, тобто за наявності в'їзної візи на певний термін або при перебуванні в іншій країні з продовженням терміну її дії. Напівлегальні мігранти - це люди, які в'їжджають в країну на законних підставах, за візою, але з різних причин відмовляються залишати цю країну і залишаються в ній

після закінчення терміну, визначеного в'їзною візою, або прибувають в країну легально і згодом влаштовуються на роботу, маючи туристичну візу.

Намір мігранта назавжди змінити місце проживання відрізняє постійну міграцію від тимчасової. При постійній міграції змінюється звичайне місце проживання мігрантів, а шанси повернутися додому є зовсім невеликими. У тимчасовій міграції, однак, мігранти продовжують залишатися звичайним членом домогосподарства і, як правило, переміщуються по циклу між місцями відправлення та призначення.

### Література

1. Carling J., Talleraas C. Root causes and drivers of migration Implications for humanitarian efforts and development cooperation. Peace Research Institute Oslo (PRIO), 2016. 44 p.
2. Migration, Development and Environment. International Organization for Migration. November 2008. 68 p.
3. Tataru G.F. Migration – an Overview on Terminology, Causes and Effects. [https://www.researchgate.net/publication/338590488\\_Migration\\_-\\_an\\_Overview\\_on\\_Terminology\\_Causes\\_and\\_Effects](https://www.researchgate.net/publication/338590488_Migration_-_an_Overview_on_Terminology_Causes_and_Effects)

### Тема 4. Формування спільної міграційної політики Європейського Союзу.

*Еволюція позицій західноєвропейських країн щодо міграції, починаючи зі старту інтеграційних процесів в Європі. Етапи формування спільної міграційної політики. Криза 2015 року, випробування єдності Європейського союзу.*

Протягом останнього століття Європа пережила п'ять основних етапів формування міграційної політики

Перший етап спостерігався після закінчення Другої світової війни і характеризувався масовим переселенням людей, які постраждали від війни, до країн Західної Європи. Це переселення спостерігалось в межах європейського континенту, і основними мігрантами були європейці, які переселялися на території, менш постраждалі від бойових дій. Незабаром після закінчення Другої світової війни, розпочалися інтеграційні процес в Європі. В 1952 р. була прийнята Паризька угода про створення Європейського об'єднання вугілля і сталі, яка гарантувала свободу пересування робочої сили. В двох Римських договорах, на основі яких було утворено Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) і Європейське співтовариство з атомної енергії (ЄАЕС) (1957 р.) йшлося також про свободу пересування робочої сили, в першу чергу, такі положення стосувались сезонних працівників, а також людей, які не були працевлаштовані.

Друга хвиля міграції почалася в 1960-х роках минулого століття і була пов'язана з економічним зростанням в Європі, а, відповідно, й ростом дефіциту робочої сили. Спочатку мігрантами були працівники з менш розвинених країн Європи, але потім почала залучатися робоча сила з Туреччини та країн Північної Африки. Між країнами-рецепієнтами та країнами-донорами укладались двосторонні угоди щодо мігрантів-працівників.

Під час третьої хвилі міграції (середина 1970-х – кінець 1980-х років) попит на низькокваліфіковану робочу силу зменшився через технологічну революцію, що відбулася в цей період. Міграційні хвилі відбувалися як з

менш розвинених країн Європи в більш розвинені, так і з країн Східної та Північної Африки. Відповідно до Єдиного європейського акту, прийнятого в 1986 році, були внесені зміни до Римських угод, і вже не тільки економічно активні люди могли вільно пересуватися. Ті, хто бажали змінити місце роботи, мали довести свою економічну спроможність та отримати дозвіл місцевої влади. Іммігранти отримали набагато більше можливостей для працевлаштування, але це стосувалося переважно громадян європейських країн, аніж громадян третіх країн, на яких, у свою чергу, здебільшого, поширювалося національне, а не загальноєвропейське законодавство.

Четверта хвиля міграції була пов'язана з розпадом Радянського Союзу та збройними конфліктами в Югославії. Після падіння «залізної завіси» громадяни країн колишнього «соціалістичного табору» отримали можливість виїздити за межі власної країни.

Важливим кроком до вироблення європейськими країнами єдиної міграційної політики стало підписання Маастрихтської угоди про створення Європейського Союзу, яка запропонувала принципово нові підходи до проживання та працевлаштування громадян європейських країн. У цьому документі зазначалося, що особи, які є громадянами країн Європейського співтовариства отримують можливість і право вільно проживати та пересуватися територією Європейського Союзу. Щодо зовнішніх мігрантів в Угоді зазначалося, що імміграційна політика повинна формуватися з урахуванням інтересів усіх держав-членів Союзу, тому працевлаштування іноземців, умови перетину ними кордону, пересування та проживання на території європейських держав мають бути визначені й ухвалені на міжурядовій основі. У Маастрихтській угоді зазначалося, що уряди країн членів ЄС можуть впроваджувати самостійну міграційну політику.

П'ятий етап формування спільної міграційної політики країн ЄС пов'язаний з Амстердамським договором. Переломним моментом у процесі узгодження політики європейських держав у сфері міграції стало підписання в 1997 році Амстердамської угоди (набула чинності в 1999 році), де окремий

розділ присвячено свободі пересування, притулку та імміграції. Він інтегрований у законодавство ЄС спеціальним протоколом до Шенгенських угод. Радикально новим було те, що Амстердамська угода містила положення, яке дозволяло ЄС приймати єдині закони у сфері міграції для своїх держав-членів.

У жовтні 1999 р. на саміті в Тампері (Фінляндія) глави держав ЄС домовилися про виконання Амстердамської угоди, зокрема у сфері імміграції та надання притулку. Було затверджено спеціальну програму, яка окреслила кінцеві та короткострокові, п'ятирічні цілі щодо створення єдиної системи регулювання міграції в ЄС. За словами тодішнього голови Єврокомісії Романо Проді, після створення єдиного ринку, запровадження спільної валюти та створення Шенгенської зони, гармонізація міграційної політики ознаменувала новий етап об'єднання Європи.

Надскладним випробування для формування спільної міграційної політики була криза 2015 року. Різкий ріст напливу нелегальних мігрантів виявив розбіжності серед країн-членів ЄС в сфері вироблення спільної міграційної політики. В країнах активізувались праворадикальні сили, які вимагали відновити контроль на національних кордонах.

## Література

1. Костенко В.О. Актуальні проблеми міграційної політики та підходи до їх вирішення на прикладі Європейського Союзу. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип.54. С. 106-114.
2. Малиновська О.А. Міграційна політика Європейського Союзу: виклики та уроки для України. К.: НІСД, 2018. 35 с.
3. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. К.: НІСД, 2018. 472 с.
4. Малиновська О. Міграція та безпека: до питання взаємозв'язку та взаємовпливу. *Міжнародний науковий вісник : зб. наук. праць. Спецвипуск*. 2021. Вип. 1-2. С. 42-52.

5. Пак Н. Взаємодія Європейського союзу з країнами Середземноморського партнерства у міграційній сфері. Міжнародні відносини. 2017. № 1(46). С. 31-34.
6. Ceccorulli M., Fassi E. Lucarelli S. The EU Migration System of Governance. 2021. 39 p.
7. Raineri L., Strazzari F. Dissecting the EU response to the «migration crisis». The EU and crisis response. Manchester University Press, 2011. P. 201 – 226.
8. Thibaut J. The Impact of EU Migration Policy in the Southern and Eastern Mediterranean. International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2010. 18 p.

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Міграційна політика країн  
Середземномор'я: практичний аспект.  
Тема 5. Міграційний процес у Середземномор'ї у контексті  
європейської безпеки**

*Визначення поняття «безпека» в контексті міграційного процесу. Визначення поняття «національна безпека» в контексті міграційного процесу. Три рівні безпеки в державах-донорах та державах-реципієнтах мігрантів. Поняття «особиста безпека» і заходи її забезпечення. Нелегальна міграція як загроза національній безпеці. Неконтрольована міграція як загроза міжнародній безпеці. Боротьба з нелегальною міграцією, порушення «особистої безпеки», захист прав біженців та прав людини в міжнародному праві.*

**Поняття «безпека»** багатогранне та неоднозначне й не має єдиного визначення в політичній науці. Політологи виділяють поряд з традиційними видами безпеки (військова, економічна, політична, інформаційна, екологічна), й інші, наприклад, демографічна, етно-культурна, етно-національна, які прямо пов'язані з інтеграцією мігрантів в суспільство країн куди вони прибувають. Гостро стоїть питання особистої безпеки іммігрантів, особливо нелегальних, тому що досить часто порушують базові права людини, а мігранти з даної категорії не можуть звернутись до правоохоронних органів.

Поняття «особиста безпека» також має ряд інтерпретацій. **«Особиста безпека людини»** – це стійкий стан надійної захищеності життєвих, законних і приватних інтересів, прав і свобод людини, її ідеалів, цінностей від протиправних посягань, загроз шкідливих впливів будь-якого роду за умов збереження і розвитку потенціалу людини та забезпечення ефективного стимулювання діяльності особистості.

В європейській політиці щодо міграції існує певне протиріччя: забезпечення національної безпеки або забезпечення особистої безпеки мігрантів. Політика ЄС зосереджена, перш за все, на заходах спрямованих на обмеженні нелегальної міграції за допомогою управління міграцією та кордонами. 2015 рік відзначився трагічними подіями в Середземному морі,

коли під час спроби дістатись до берегів європейських країн загинуло багато нелегальних мігрантів. Люди були змушені покидати свої країни через війни, конфлікти, низький рівень життя, тому боротьба лише з контрабандистами не може дати позитивного результату. Кількість загиблих при спробі перетнути Середземне море та дістатись узбережжя Європи можна оцінювати лише приблизно, припускається, що за останнє десятиліття загинуло щонайменше 10 000 людей.

Нелегальна міграція також несе певні загрози для приймаючої сторони, оскільки відбувається переформатування етнічної структури населення за рахунок притоку мусульманського населення, яке має відмінні культурні та релігійні цінності.

#### Література

1. Костенко В.О. Актуальні проблеми міграційної політики та підходи до їх вирішення на прикладі Європейського Союзу. Актуальні проблеми політики. 2015. Вип.54. С. 106-114.
2. Малиновська О. Міграція та безпека: до питання взаємозв'язку та взаємовпливу. Міжнародний науковий вісник : зб. наук. праць. Спецвипуск. 2021. Вип. 1-2. С. 42-52.
3. Baubock R. Mare nostrum: the political ethics of migration in the Mediterranean. Comparative Migration Studies. 2019. 15 p.
4. Giuliani J.D. The Challenge of illegal Immigration in the Mediterranean. European issues. 2015. No. 352. 5 p.
5. Grech O., Wohlfeld M. Managing Migration in the Mediterranean: Is the EU Failing to Balance Security, Human Security, and Human Rights? OSCE Yearbook, 2015. P. 309-326.
6. Greenhill M.K. The Weaponisation of Migration. Why Migration, Finance and Trade are the Geo-Economic Battlegrounds of the Future / ed. by Leonard M. European Council on Foreign Relations, 2016. P.76-82.

#### Тема 6. Середземномор'я як шлях для мігрантів в ЄС

*Основні коридори: Західно-середземноморський, Східно-середземноморський та Центрально-середземноморський. Характеристика даних шляхів. Міграційна політика країн походження, транзиту та прибуття. Угода між ЄС та Туреччиною для зменшення потоку мігрантів в ЄС. Ефективність Угоди для обох сторін.*

Мігранти до ЄС переважно користуються морським шляхом, через Середземномор'я. Приблизно 97% мігрантів прибули до Європи середземноморськими шляхами. Загалом шляхи міграції можна умовно розділити на три коридори: Західносередземноморський коридор - через Алжир і Марокко - до Іспанії; Центральносередземноморський коридор - від Еритреї, Нігерії, Сомалі, Лівії - до Італії; Східносередземноморський коридор - від Туреччини до Греції

Західно-середземноморським коридором скористалась невелика кількість біженців, другий набагато популярніший серед мігрантів, хоча й набагато небезпечніший через високий ризик загинути в морі. Користуючись центрально-середземноморським коридором, біженці розраховують потрапити до таких благополучних країн, як Німеччина та Швеція, рухаючись через австрійські території.

Західно-середземноморський коридор включає морський шлях із Північної Африки до Іспанії та сухопутний шлях до іспанських анклавів Сеута та Мелілья, які розташовані в Марокко.

Набагато довшим і небезпечнішим є центрально-середземноморський морський шлях, який пролягає з Північної Африки до Італії. Це найбільш популярний маршрут серед мігрантів до ЄС. Збільшення нелегальної міграції до Європи морем почалося в 1990-х роках після того, як Іспанія та Італія запровадили більш жорсткі візові режими. Лівія стала відправним пунктом для човнів з мігрантами, які прямували до Європи. Хоча Лівія традиційно була країною призначення для мігрантів з інших арабських та африканських країн, нелегальна міграція з Лівії до Європи є відносно недавнім явищем.

Найбезпечнішим і найпростішим маршрутом вважається східно-середземноморський коридор, який можна перетнути морським і сухопутним шляхами. Його використовують іракці та сирійці, які тікають від збройних конфліктів на батьківщині. Більшість тих, хто прибуває через Грецію, прямують по суші через країни Західних Балкан до Швеції та Німеччини. Їхній маршрут пролягає через Угорщину чи Австрію, Сербію чи Хорватію та Македонію, повз Румунію та Болгарію.

У березні 2016 року лідери ЄС і Туреччини домовилися про спільні дії у боротьбі з нелегальною міграцією, оскільки через територію Туреччини проходить значний потік мігрантів. Було визначено два основні принципи взаємодії: 1. усіх нових нелегальних мігрантів, які прибувають на грецькі острови, буде повернуто до Туреччини, якщо вони не подадуть заяву про надання притулку або якщо їхня заява буде відхилена; 2. за кожного депортованого з Греції в Туреччину нелегала, в ЄС переселяли одного з турецьких таборів біженців. ЄС мав надавати фінансування турецькій стороні.

#### Література

1. Grech O., Wohlfeld M. Managing Migration in the Mediterranean: Is the EU Failing to Balance Security, Human Security, and Human Rights? *OSCE Yearbook*, 2015. P. 309-326.
2. Wolff S. Migration and refugee Governance in the Mediterranean: Europe and International Organizations at a Crossroads. Instituto Affari Internazionali, 2015. 24 p.

#### Тема 7. Міграційна політика Італії, Іспанії та Греції.

*Середземноморські країни, як «ворота» до Європи. Політика Іспанії, Італії та Греції як реципієнтів міграції та транзитерів. Вплив міграційної кризи на політику країн. Міграційні проблеми та дискусія в суспільствах країн, активізація правих та їх вплив на міграційну політику. Захист прав людини та боротьба з нелегальною міграцією. Діяльність FRONTEX. Рятувальні операції на морі.*

Роль країн у міжнародному міграційному процесі може змінюватись, так Іспанія, Італія та Греція досить довго відігравали роль країн-еміграції. Італійці, іспанці та греки намагались знайти «кращу долю» на теренах країн Північної Європи. Протягом останніх десятиліть ці країни відіграють роль транзитерів й першими зустрічають мігрантів. У суспільствах країн звісно ж немає єдиного бачення міграційної політики, праві та крайньо-праві сили виступають на антимігрантських позиціях, особливо після кризи 2015 р.

Гостро постає проблема захисту прав людини, оскільки нелегальні мігранти є дуже уразливою категорією в даному сенсі. Люди, користуючись послугами контрабандистів, свідомо наражаються на загрозу загинути у морі. Уряди країн намагаються розробити стратегію, щоб не допускати загибелі людей у морі.

Європейське агентство з охорони зовнішніх кордонів країн-членів Європейського Союзу (FRONTEX) було створено радою ЄС й почало працювати з 2005 р. основними завданнями Агентства є управління кордонами ЄС та оптимізація співпраці між національними урядами у даній сфері.

#### Література

1. Гніт А.О. Функції берегової охорони. *Форум права*. 2021. № 69 (4). С. 6-18.
2. Grech O., Wohlfeld M. Managing Migration in the Mediterranean: Is the EU Failing to Balance Security, Human Security, and Human Rights? *OSCE Yearbook*. 2015. P. 309-326.

3. Missing Migrants in the Mediterranean: Addressing the Humanitarian Crisis. *Summary report*. International Organization for Migration. 2016. 14 p.
4. Uygun, A.G. Externalization of the European Union's Migration Policies: Frontex's Cooperation With Non-European Union Countries / ed. by Günar A. and Saygın D. *The European Union in the Twenty-First Century*. Emerald Publishing Limited, Bingley. 2023. P. 113-125.
5. Wolff S. Migration and refugee Governance in the Mediterranean: Europe and International Organizations at a Crossroads. Istituto Affari Internazionali, 2015. 24 p.

#### **Тема 8. Середземноморські країни еміграції: основна характеристика.**

*Еволюція міграційної політики африканських країн Середземномор'я. Основні причини еміграції населення країн регіону. Марокко як країна еміграції, основні напрямки, особливості національної політики, міжнародні угоди, значення. Особливості міграційної політики Єгипту. «Арабська весна» і збільшення потоку мігрантів до Європи. Військові конфлікти та еміграція з країн Середземномор'я.*

Імміграція з африканських країн Середземномор'я до країн Західної та Північної Європи вже стала традиційною. В європейських країнах не вистачало робочої сили, що можна було компенсувати за рахунок іммігрантів. Франція почала вербувати робочу силу в Марокко під час Першої світової війни, коли не вистачало робочої сили для армії, промисловості та шах. Під час Другої світової війни нестача робочої сили знову компенсувалась за рахунок марокканських робітників та солдат. Після того, як Марокко отримало незалежність від Франції в 1956 році, «колоніальна» міграція залишилась на тому ж рівні. Оскільки Франція припинила вербування алжирських робітників під час війни за незалежність Алжиру (1954-1962), а міграція робітників та шахтарів з Марокко посилилася.

1960-ті роки характеризуються величезним зростанням трудової міграції до Північно-Західної Європи з Марокко та Туреччини, які перетворилися на дві основні країни-джерела трудових мігрантів за межами ЄС. Швидке післявоєнне економічне зростання в Північно-Західній Європі створило попит на некваліфіковану робочу силу в таких секторах, як промисловість, гірничодобувна промисловість, житлове будівництво та сільське господарство. Також був відчутний потік мігрантів з країн Південної Європи. Коли ця міграція припинилася, увага переключилася на країни Південного Середземномор'я.

У 1961 р. Туреччина та Західна Німеччина підписали угоду щодо найму «працівників-мігрантів», що призвело до безпрецедентної міграції з

Туреччини до Західної Німеччини. Подібні угоди були підписані з урядами Австрії, Бельгії, Нідерландів, Франції та Швеції. Уряд Марокко також підписав угоди про найм робітників з урядами Західної Німеччини (1963), Франції (1963), Бельгії (1964) і Нідерландів (1969). Це стало початком просторової диверсифікації марокканської міграції до Європи, яка раніше була спрямована виключно на Францію, хоча остання залишалася домінуючим пунктом призначення до 1990-х років. Пік міграції з Марокко та Туреччини припав на початок 1970-х років. Таку еміграцію активно стимулювали уряди Туреччини та Марокко, оскільки вони очікували, що «емігранти-працівники» повернуться і що їхні навички, знання та гроші допоможуть модернізувати економіку та сприяти економічному зростанню. Звичайно, у випадку Марокко еміграція розглядалася як політичний запобіжний клапан, оскільки очікувалося, що міграція та зустрічний потік грошових переказів зменшать бідність і політичне невдоволення. Єгипет протягом даного періоду часу намагався стримувати міграцію та сприяти автономному зростанню своєї економіки.

Шестиденна війна 1973 року, нафтова криза та подальший економічний спад в Західній Європі, економічний підйом в регіоні Перської затоки змінили європейсько-середземноморський міграційний ландшафт. Для Туреччини та Марокко це означало кінець етапу вербування та початок обмежувальної імміграційної політики, яку проводили європейські держави. Така обмежувальна політика призвела до того, що мігранти намагались залишитись в країнах Європи, а пізніше розпочався процес масового возз'єднання сімей, що означало ще більший приплив іммігрантів. «Арабська весна» спричинила новий потік біженців. Масовий приплив мігрантів до ЄС вимагав формувати чітку спільну міграційну політику. Алжир, Мароко та Єгипет досить часто виступали не тільки в якості держави походження мігрантів, а й в якості держави-транзитера.

## Література

1. Костенко В.О. Актуальні проблеми міграційної політики та підходи до їх вирішення на прикладі Європейського Союзу. Актуальні проблеми політики. 2015. Вип.54. С. 106-114.
2. Alcidi C. Labour supply, education and migration in South Mediterranean countries: Policy Challenges and options. EMNES Policy Paper. 2019. No 011. 17 p.
3. Grech O., Wohlfeld M. Managing Migration in the Mediterranean: Is the EU Failing to Balance Security, Human Security, and Human Rights? *OSCE Yearbook*. 2015. P. 309-326.
4. Missing Migrants in the Mediterranean: Addressing the Humanitarian Crisis. Summary report. International Organization for Migration. 2016. 14 p.
5. Wolff S. Migration and refugee Governance in the Mediterranean: Europe and International Organizations at a Crossroads. *Instituto Affari Internazionali*, 2015. 24 p.

### **Тема 9. Міграційна політика країн регіону Західні Балкани**

*Країни регіону Західні Балкани (Хорватія, Боснія і Герцеговина, Сербія, Чорногорія, Республіка Північна Македонія, Албанія) як країни еміграції. Перетворення в країни транзиту для нелегальної міграції в Середземномор'ї. Особливості національних політик країн регіону. Вплив ЄС на формування міграційної політики. Криза 2015 року та політика західно-балканських держав.*

Західно-балканський маршрут міграції має два основні потоки: перший – з країн Західних Балкан; другий – через країни Західних Балкан (переважно з Пакистану, Афганістану, Алжиру). Країни регіону Західних Балкан протягом 1990-х років були джерелом іммігрантів для країн Західної Європи. Регіон залишали переважно біженці у пошуках безпечних місць проживання. На початку XXI століття, після закінчення конфліктів на Балканах, змінилась і роль регіону в міграційному процесі в Середземномор'ї, країни почали виконувати роль транзитерів для біженців з Африки.

Країни регіону Західні Балкани не виробляють свою власну національну міграційну політику, оскільки країни є членами ЄС, або знаходяться з Європейським Союзом у тісній співпраці, тому формують свої підходи враховуючи загальні тренди. Міграційна криза спонукала деякі країни ЄС дбати, перш за все, про свої інтереси, тому країни оголосили про закриття кордонів, та це не розв'язало проблему, нелегальні мігранти та біженці не повернулись на батьківщину. В даній ситуації ЄС мав виробляти міграційну політику з урахуванням всіх наявних чинників.

### **Література**

1. Люба О.О. Перспективи та наслідки міграції на Західних Балканах. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології». 2016. Вип. 29. С. 151-158.
2. Bobic M.V. International migration in Serbia: Facts and policies. Sociologija. 2013. №2. P. 209-228.

3. Cantat C. The Rise and Fall of Migration Solidarity in Belgrade. 2020, September. URL: <https://www.researchgate.net/publication/344427889> (дата звернення: 02.03.2022).

## ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ

### Практичне заняття 1 (4 години)

#### Міграційний процес в Середземномор'ї у контексті європейської безпеки

1. Співробітництво між ЄС та країнами Середземномор'я у боротьбі з нелегальною міграцією.
2. Вплив COVID-19 на міграційний процес в Середземномор'ї

### Практичне заняття 2 (2 години)

#### Міграційна політика Італії, Іспанії та Греції.

1. Італія, Іспанія та Греція як країни транзитери.
2. Гуманітарний аспект міграційної політики.
3. Вплив міграційного процесу на внутрішню політику держав: активізація правих та популізм.

### Практичне заняття 3 (2 години)

#### Середземноморські країни еміграції: основна характеристика.

1. Еволюція міграційної політики африканських країн.
2. Вплив «Арабської весни» на міграційний процес в Середземномор'ї

### Практичне заняття 4 (2 години)

#### Міграційна політика країн регіону Західні Балкани.

1. Трансформація країн РЗБ з донорів міграції в країни-транзитери.
2. Міграційна криза 2015 року і політика західнобалканських країн

## САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

### Тема 1. Теоретичні підходи до проблем міграції.

1. Підходи школи неореалізму до проблем міграції
2. Підходи школи неолібералізму до проблем міграції
3. Імплементація мультикультуралізму в Європі на сучасному етапі

### Тема 2. Правові та нормативні основи регулювання процесу міграції.

1. Захист прав мігрантів-робітників. Політика країн Середземномор'я.
2. Захист прав біженців. Політика країн Середземномор'я.
3. Боротьба з нелегальною міграцією у країнах Середземномор'я

### Тема 3. Сучасна міграція в Середземномор'ї: типи та причини. Європейський напрям.

1. Особливості трудової міграції в Середземномор'ї.
2. Структура міграції в Середземномор'ї.

### Тема 4. Формування спільної міграційної політики Європейського Союзу.

1. Особливості міграційної політики в період становлення ЄС
2. Початок формування спільної міграційної політики Європейського Союзу.
3. Міграційна політика Європейського Союзу після 2015 року.

### Тема 5. Міграційний процес в Середземномор'ї у контексті європейської безпеки

1. Концепт «безпека»: сучасні підходи до визначення.
2. Особиста безпека біженців в контексті боротьби з нелегальною міграцією.
3. Чи успішний мультикультуралізм в Європі?

### Тема 6. Середземномор'я як шлях для мігрантів в ЄС

1. Особливості західно-середземноморського шляху.
2. Особливості східно-середземноморського шляху.
3. Особливості центрально-середземноморського шляху.

### **Тема 7. Міграційна політика Італії, Іспанії та Греції.**

1. Особливості національної міграційної політики Італії
2. Особливості національної міграційної політики Іспанії
3. Особливості національної міграційної політики Греції

### **Тема 8. Середземноморські країни еміграції: основна характеристика.**

1. Формування історичних зв'язків між країнами-реципієнтами та країнами-донорами міграції
2. Основні етапи розвитку еміграційної політики Марокко.
3. Основні етапи розвитку еміграційної політики Єгипту.
4. Трансформація Італії з країни еміграції в транзитну країну: основні причини та наслідки.

### **Тема 9. Міграційна політика країн регіону Західні Балкани**

1. Відносини Албанії з сусідніми країнами: проблема міграції.
2. Міграційна політика Сербії після 2015 року.

### **ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ**

1. Визначення регіону «Середземномор'я»: основні підходи.
2. Визначення терміну «Міграційний процес».
3. Підхід представників неореалістичної парадигми до аналізу міграційного процесу.
4. Підхід представників неоліберальної течії до аналізу міграційного процесу.
5. Класифікація міжнародної міграції: основні варіації.
6. Сучасні підходи до визначення терміну «безпека».
7. Процес міграції як сучасна загроза національній безпеці країн Середземномор'я.
8. Проблема нелегальної міграції в Середземномор'ї та загроза особистій безпеці біженців.
9. Неконтрольовані міграційні процеси в Середземномор'ї як загроза безпеці країн-членів ЄС.
10. Особливості міграційної політики країн ЄЕС.
11. Початок формування спільної міграційної політики після Маастрихтської угоди.
12. Основні угоди ЄС, які регламентують міграційну політику.
13. Діяльність FRONTEX та боротьба з нелегальною міграцією у Середземномор'ї
14. Взаємодія Європейського Союзу з країнами Середземноморського партнерства у міграційній сфері.
15. Нелегальна міграція в Середземномор'ї та заходи Європейського Союзу з контролю кордонів.
16. Міграційна політика Сербії під час кризи 2015 року.
17. Основні етапи розвитку міграційного процесу в Середземномор'ї.
18. Значення іммігрантів для повоєнного відновлення Західної Європи.
19. Підходи країн ЄС до включення мігрантів в європейське суспільство.
20. Угода між ЄС та Туреччиною у сфері регулювання міграційного процесу у Середземномор'ї.
21. Міграційна політика Італії в Середземномор'ї.
22. Міграційна політика Іспанії в Середземномор'ї.
23. Міграційна політика Греції в Середземномор'ї.
24. Підходи Франції та Німеччини до урегулювання міграційної кризи.

25. Двосторонні угоди в сфері регулювання міграційного процесу у Середземномор'ї.
26. Східно-середземноморський шлях міграції: основні проблеми та шляхи їх вирішення.
27. Західно-середземноморський шлях міграції: основні проблеми та шляхи їх вирішення.
28. Центрально-середземноморський шлях міграції: основні проблеми та шляхи їх вирішення.
29. Балканський шлях міграції: основні проблеми та шляхи їх вирішення.
30. Міграційна політика Марокко: історія, еволюція, основні проблеми.
31. Міграційна політика Алжиру: історія, еволюція, основні проблеми.
32. Міграційна політика Єгипту: історія, еволюція, основні проблеми.
33. Міграційна політика Лівії: історія, еволюція, основні проблеми.
34. Міграційна політика країн Середземномор'я в період COVID-19.

## **ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ З ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ**

Індивідуальне самостійне завдання полягає у написанні аналітичної доповіді. Оскільки здобувачі (другого) магістерського рівня володіють англійською мовою на високому рівні та мають навички з перекладу наукових робіт, то можуть успішно вивчати наукові праці іноземних авторів, статистичні дані, оприлюднені документи. Підбір джерел та літератури можна вважати найважливішим етапом у виконанні завдання, для виконання роботи цілком достатньо 15-16 найменувань. Обсяг аналітичної записки не повинен перевищувати 5-6 сторінок. Робота має включати чотири основні складові: вступ, постановка проблеми, динаміка розвитку та висновки.

Здобувач вищої освіти обов'язково повинен робити посилання в тексті на джерела та літературу. В кінці роботи наводиться перелік літератури, оформлений відповідно до ДСТУ-2015.

Технічне оформлення аналітичної записки повинно відповідати всім вимогам, що висувають до наукових робіт. Робота виконується 14 шрифтом Times New Roman через 1,5 інтервал. Поля зверху та знизу мають складати 2 сантиметри, зліва - 3.5 сантиметри, з права – 1.5 сантиметри. Нумерацію сторінок слід розпочинати з першої сторінки, але номер не ставити, на другій сторінці – ставиться цифра «2».

## РОЗПОДІЛ БАЛІВ

| Поточний/періодичний контроль                                      |     |     |     |                                                                    |     |     |     |     | Сума балів                        |
|--------------------------------------------------------------------|-----|-----|-----|--------------------------------------------------------------------|-----|-----|-----|-----|-----------------------------------|
| Змістовий модуль 1<br>(поточний контроль на лекціях та практичних) |     |     |     | Змістовий модуль 2<br>(поточний контроль на лекціях та практичних) |     |     |     |     | Індивідуальне самостійне завдання |
| T 1                                                                | T 2 | T 3 | T 4 | T 5                                                                | T 6 | T 7 | T 8 | T 9 |                                   |
| 8                                                                  | 8   | 8   | 8   | 8                                                                  | 8   | 8   | 9   | 10  | 25                                |
|                                                                    |     |     |     |                                                                    |     |     |     |     | 100                               |

## РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

### Основна

1. Костенко В.О. Актуальні проблеми міграційної політики та підходи до їх вирішення на прикладі Європейського Союзу. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип.54. С. 106-114.
2. Майстренко Ю. І., Проценко Д. П. Вплив міграційної кризи на зміну політики ЄС в Середземномор'ї в 2015-2022 роках. *Регіональні студії*. 2022. № 31. С.119-123.
3. Майстренко Ю. Трансформація міграційної політики Туреччини. VI Конгрес Сходознавців. 2022. С.76-77.
4. Малиновська О.А. Міграційна політика Європейського Союзу: виклики та уроки для України. К.: НІСД, 2018. 35 с.
5. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. К.: НІСД, 2018. 472 с.
6. Малиновська О. Міграція та безпека: до питання взаємозв'язку та взаємовпливу. *Міжнародний науковий вісник : зб. наук. праць. Спецвипуск*. 2021. Вип. 1-2. С. 42-52.
7. Alcidi C. Labour supply, education and migration in South Mediterranean countries: Policy Challenges and options. *EMNES Policy Paper*. 2019. No 011. 17 p.
8. Giuliani J.D. The Challenge of illegal Immigration in the Mediterranean. *European issues*. 2015. No. 352. 5 p.
9. Koinova M., Tsourapas G. How do countries of origin engage migrants and diasporas? Multiple actors and comparative perspectives. *International Political Science Review*. 2018. Vol. 39 (3). P.311-321.
10. Tataru G.F. Migration - an Overview on Terminology, Causes and Effects. *Logos Universality Mentality Education Novelty: Low*. 2019. Vol. 7, Issue 2. С.10-29

### Додаткова

1. Ровенчак О., Яворський М. Міжнародна міграція як виклик безпеці: особистісний, національний та глобальний виміри. *Політичний менеджмент*. 2013. №1-2. С.212-226.
2. Baubock R. Mare nostrum: the political ethics of migration in the Mediterranean. *Comparative Migration Studies*. 2019. 15 p.
3. Bobic M.V. International migration in Serbia: Facts and policies. *Sociologija*. 2013. №2. P. 209-228.
4. Cantat C. The Rise and Fall of Migration Solidarity in Belgrade. 2020, September. URL: <https://www.researchgate.net/publication/344427889> (дата звернення: 02.03.2022).

5. Ceccorulli M., Fassi E. Lucarelli S. The EU Migration System of Governance. 2021. 39 p.
6. Grech O., Wohlfeld M. Managing Migration in the Mediterranean: Is the EU Failing to Balance Security, Human Security, and Human Rights? *OSCE Yearbook*, 2015. P. 309-326.
7. Greenhill M.K. The Weaponisation of Migration. *Why Migration, Finance and Trade are the Geo-Economic Battlegrounds of the Future* / ed. by Leonard M. European Council on Foreign Relations, 2016. P.76-82.
8. Hamersak M., Stojic-Mitrovic M., Hess S. The Forging of the Balkan Route Contextualizing the Border Regime in the EU Periphery. *Movements*. Vol. 5. Issue 1. 2020. P. 9-29.
9. Martin S. The legal and normative framework of international migration. Institute for the Study of International Migration, 2005. 42 p.
10. Missing Migrants in the Mediterranean: Addressing the Humanitarian Crisis. *Summary report*. International Organization for Migration, 2016. 14 p.
11. Natter K. Rethinking immigration policy theory beyond “Western liberal democracies”. *Comparative Migration Studies*. 2018. <https://link.springer.com/article/10.1186/s40878-018-0071-9> (дата звернення: 07.05.2022).
12. Pace R. Migration in the Central Mediterranean. *Jean Monnet Occasional Papers*. No 2. 2013. 23p.
13. Pakulski J., Markowski S. Globalisation, immigration and multiculturalism - the European and Australian experiences. *Journal of Sociology*. 2014. Vol. 50 (1). P. 3-9.
14. Thibaut J. The Impact of EU Migration Policy in the Southern and Eastern Mediterranean. International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2010. 18 p.
15. Wolff S. Migration and refugee Governance in the Mediterranean: Europe and International Organizations at a Crossroads. Istituto Affari Internazionali, 2015. 24 p.

#### **Електронні інформаційні ресурси**

1. European Union. [https://european-union.europa.eu/index\\_en](https://european-union.europa.eu/index_en)
2. FRONTEX. <https://frontex.europa.eu/>
3. International Organization for Migration. <https://www.iom.int/>
4. United Nations Network on Migration. <https://migrationnetwork.un.org/>
5. Global Migration Data Portal. <https://gmdac.iom.int/>

*Навчальне видання*

## **МІГРАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС У СЕРЕДЗЕМНОМОР'І**

### **МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ**

до вивчення навчальної дисципліни для здобувачів  
другого (магістерського) рівня вищої освіти  
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,  
суспільні комунікації та регіональні студії»

Укладачі:

**МАЙСТРЕНКО Юлія Іванівна**  
**ГРАБІНА Ганна Вікторівна**

Надруковано в авторській редакції  
з готового оригінал-макета

Завідувачка редакції *Т. М. Забанова*  
Дизайнер обкладинки *О. А. Кунтарас*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 2,33.  
Тираж 100 пр. Зам. № 846.

Видавництво і друкарня «Астропринт»  
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21

*Тел.: (0482) 37-14-25, 33-07-17, (048) 7-855-855*

**e-mail: [astro\\_print@ukr.net](mailto:astro_print@ukr.net); [www.astroprint.ua](http://www.astroprint.ua); [www.stranichka.in.ua](http://www.stranichka.in.ua)**

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.